

Znanstveno srečanje ob osemdesetletnici akad. prof. dr. Staneta Gabrovca (Ljubljana, Velika dvorana SAZU, 13. aprila 2000)

Slavnostni nagovori

Spoštovani gospod akademik Stane Gabrovec, spoštovani predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akademik France Bernik, cenjene gospe in gospodje!

Dovolite mi, da vas vse skupaj prisrčno pozdravim v imenu Arheološkega oddelka Narodnega muzeja Slovenije, Inštituta za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete, ki smo skupaj pripravili to slovesnost. Odločili smo se, da bo naše srečanje delovno, tako kot je bilo delovno in ustvarjalno vse življenje našega dragega profesorja Gabrovca. Vesel sem, da lahko med nami pozdravim nekdanje profesorjeve sodelavce in kolege, dr. Fritz Eckarta Bartha iz Naravoslovnega muzeja na Dunaju, s

katerim je sodeloval v okviru Vzhodnoalpskega komiteja in akademika Radoslava Katičiča z Akademije znanosti na Dunaju, s katerim ga je družilo delo pri projektih Centra za balkanološka ispitivanja v Sarajevu. Slovesnosti se žal nista mogla udeležiti gospa Loredana Capuis iz Padove in profesor Otto-Herman Frey iz Marburga, pač pa so se našemu vabilu prijazno odzvali profesor Jože Kastelic in nekdanji študentje prvega prazgodovinskega seminarja, s katerim je profesor Gabrovec leta 1969 postavil temelje ljubljanski prazgodovinski šoli.

Ker pa ima današnja prireditev tudi slavnostni del, prosim predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti, akademika Franceta Bernika, da spregovori nekaj besed.

Janez DULAR

Spoštovani,

kadar se srečamo z življenjskim jubilejem pomembnega znanstvenika, se navadno vprašamo, kaj je slavljeneц prispeval k razvoju stroke, ki ji je bil zavezan vse življenje, pa tudi, koliko je stroka omogočila njegov vsestranski razvoj, razmah njegove osebnosti. Taka vprašanja zastavlja tudi današnja priložnost.

Arheologija je na splošno veda, ki išče skupne vezi človeštva v davni, skupno dediščino. Kljub številnim preobrazbam že v starem veku in pozneje, ugotavljamo, da je bilo človeštvo, čim globlje segamo v preteklost, enotno, da je bila zanj značilna neka duhovna vzajemnost in vsa omika, kolikor je je bilo, je težila po univerzalnosti, po celoti. Arheologija tako podaljšuje človekov spomin v davno davnino in sodobna znanost je vedno bolj prepričana, da brez arheologije, brez njenega spomina oz. praspomina ni mogoča sinteza zgodovine človeštva. Funkcija

spomina nam je danes bolj potrebna kot kdajkoli, saj si samo z njo lahko pojasnimo nemirno sedanost in do neke mere predvidevamo še neznan, vrtoglavo bližajočo se prihodnost.

Akademik Gabrovec, klasični filolog in arheolog, je imel privilegij, da se je znotraj arheološke vede ukvarjal z začetki stare zgodovine v Sloveniji in sosednjih deželah Srednje Evrope. V skladu s svojo naravo, z znanstveno radovednostjo, ki je temeljna sestavina njegove osebnosti, se je posvečal zlasti dvema povezanima, a različnima obdobjema prazgodovine - bronasti in železni dobi. In če je že bilo težišče na železni dobi, ko je ugotavljal naseljevanje v tem času v naših krajih, način pokopavanja mrličev, obliko grobov in drugo, skratka materialno kulturo dobe, je res, da ga je močno pritegnila tudi predhodna stopnja razvoja, bronasta doba. Med obema je iskal stične točke in podobnosti, spet lastnost njegove apriorne narave -

Muzej, ravnatelj Kastelic dao u ruke da čita. Nije to bilo što bi se baš očekivalo od arheologa sasvim okrenutoga prapovijesti. A pokazivalo je vrlo jasno kako se to nas dvojica, uz sve ono drugo što čini čovjeka, tako dobro razumijemo. I opet Kastelic!

Gabrovec je u svemu bio pravi prapovijesni arheolog, sve je tu bilo na mjestu, i to vrlo precizno: i slojevi, i horizonti, i tipologija. Ali brzo sam osjetio da to što on traži nisu na prvom mjestu krhotine, artefakti i temelji zidova, nego vrijednosti. Bilo mu je do smisla, a smisla bez vrijednosti doista i nema. Tu je Gabrovec bio čak u procjepu. Po naravi stvari, po svojoj struci, ulagao je svoj život u tragove kulture, kako god okretali, na neki način provincijalne. A arheologija je, kao i svako starinoznanstvo, za njega negdje imala pravoga i potpunoga smisla tek kad se bavila najvišim vrijednostima ljudskoga duha. Kada se nije bavila Olimpijom ili atenskom akropolom, ostajala je za njegov osjećaj nekako osujećenom. Sjećam se kako se jednom zagrijao govoreći o tome u vezi s Glasincem. Tamo se, naime, moglo i učiniti da se dohvaća doista visoka vrijednost,

su vijugavi putovi kojima nas život vodi.

Povezao nas je tek poslije Centar za balkanološka ispitivanja bosanskohercegovačke akademije. Obojicu nas je pokojni Alojz Benac odabrao da mu i mi budemo članovi. Tako smo se iz godine u godinu susretali na sjednicama Centra. I tu smo onda u mnogim prilikama razgovarali. Za doručkom i za večerom, vozeći se skupa u autobusu na izletima, koje je Benac upriličivao znalački, s puno ljubavi, uz svesrdno zalaganje njegove sarajevske ekipe. Doista hvala mu za taj Centar. Ljepši oblik i plodnije ostvarivanje suradnje gotovo da se i ne može zamisliti.

Tako sam upoznao Gabrovca i svakomu se novom susretu sve više radovao i sve ljepše s njim razgovarao. Uslijedili su i skupovi koje je priređivao Centar. Tu mi se otvorao svijet prapovijesne arheologije, o kojem sam do tada vrlo malo znao. Gabrovec je, dakako, govorio o svojem radu, svojim iskopavanjima. I tu je, kako to već biva u arheologiji, važnu ulogu igrala topografija nalazišta, a s njome i toponimija. Zavrtio se tako neki začaran svijet. Dok su to bila imena kao Bled, Kranj, Kamnik, imena uz koja se za me još od djetinjstva vežu i slike, sve je bilo blago i pitomo. No bila su tu i druga koja su svojom etimologijom govorila više nego meni tada posve nepoznatom topografijom na koju su se odnosila, a njihovo arheološko značenje upoznao sam, ovako na rubu struke, tek vrlo polako i postepeno. Od njih bi me znao obuzeti i neki srh.

Bila je tu ženstvena Šmarjeta, Magdalenska gora, čista i prozirna, pa Mokronog, od kojeg zazebu prsti u čarapama. I onda Stična, Stična, pa Stična, i opet Stična. Poslije, kad su me život na svojimvijugavim

a onda se ipak moralo uvidjeti da to nije to, da nije božanska iskra nadahnute stvaralačke osobnosti, nego tek nešto dotjeranija vještina tradicionalnoga oblikovanja. I osjećao je da ne može ostati vjeran sebi ako zaoblazi svijest o tome, ako mu to nije trn u živu mesu. Takva je bila intima duhovnosti u kojoj je Stane Gabrovec gradio svoj arheološki *magnum opus*.

O njegovu ču djelu najutemeljenije nešto reći ako ga, koji nisam stručnjak na njegovu području, gledam odande gdje se ono vidi izvana. A prema van ono se najdojmljivije pokazuje u petom svesku velike sarajevske Praistorije jugoslavenskih zemalja. I ona je proizašla iz rada u Centru, i ona je Benčeva zamisao i pothvat. Njome su on i suradnici okupljeni oko njegova uredništva postavili spomenik trajniji od mjedi. Rezultati arheoloških istraživanja mnogih desetljeća tu su na pregledan i smislen način predloženi i pobliže neupućenima, u svemu protumačeni i obrazloženi, pa su tako postali pristupačni i čitateljima koji nisu školovani u struci. Tek time se pokazala relevantnost tih rezultata

putovima doveo do toga da budem profesor slavenske filologije, saznao sam da je to ime vrlo zvučno i kad se govori o starijoj slovenskoj književnosti. Tada to još nisam znao.

A kad su se spominjale Vače, otvorao bi se začarani svijet situla. Taj sam svijet upoznao ovdje, u Ljubljani, ponio odavde katalog izložbe, opet mu se i opet vraćao. A uveo me u nj, upravo inicirao u nezaboravnom razgovoru nitko drugi nego Jože Kastelic, ravnatelj ljubljanskoga Muzeja, pa mi je osobita radost što sam ga danas ovdje sreo. Zato i spominjem tu inicijaciju, a vi svi znate, što je to meni tada moralo značiti.

S Gabrovcem sam se uvijek vrlo dobro razumio. Tek poslije, kad sam saznao da smo obojica klasični filolozi, shvatio sam da to ima neke veze i s time. Obojica nismo gubili iz vida cjelinu sve kulturne i duhovne povijesti, a pogotovu ne cjelovitost starinoznanstva. To me je privlačilo Gabrovcu. Jednom, u vrijeme kad me je životni put već bio poveo do bavljenja mlaćim razdobljima i ja se neko vrijeme bio jako pozabavio kršćanskom kasnom antikom na našim prostorima, razgovarali smo o tome kako je jednostrana slika antike što nam ju posreduje standardno školovanje i od toga iskrivljena. Kad se spominje rimska antika, mi pomišljamo na Cezara, pa na Augusta i Tiberija, možda još i na Trajana. Za našu kulturnu povijest, međutim, gotovo da je još važnije kada se spominju antički temelji pomišljati na Dioklecijana i Konstantina, na Valentinijane i Teodozija, na Justinijana, pa čak i na Justina i Mauricija. Spomenuo sam mu tada da upravo čitam, vrlo temeljito i na tenane, Seilerovo djelo o antičkom kršćanstvu u Panoniji. A on mi je tada rekao da ga je i on čitao, da mu ga je, kad je došao u

povezovanje in razločevanje. Za nekoga, ki gleda razvoj prazgodovine od zunaj, morda tudi zanj, je v tej zvezi močno privlačna bronasta doba, tako drugačna od mlajše kamene dobe. Doba, v kateri so ljudje že živeli v organiziranih skupnostih, ne več čredno, ko so se že začeli navduševati nad umetnostjo, nad oblikovanjem vidnega sveta in so preprosto, vsakdanjo vednost že posploševali v izkušnje, doba, ki se nam kaže kot formativna v razvoju kulture, kot rojstvo in začetek civilizacije v najširšem pomenu. Akademika Gabrovca je ta proces pritegnil kot znanstvenika in človeka, tako da je iskal in zanj v veliki meri našel dokazno gradivo na ozemlju današnje Slovenije in v sosednjih deželah. Z neznanimi najdbami je proces tudi nanovo osvetlil.

Dr. Stane Gabrovec je bil za izrednega člana naše Akademije izvoljen leta 1987, za rednega člana štiri leta pozneje, v času, ko so njegovi starejši kolegi arheologi ali znanstveniki sorodnih ved odhajali, v približno istem času je preminil tudi njegov mlajši vrstnik in prijatelj, tako da je jubilat več kot dvanajst let edini predstavnik arheologije v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Hkrati je edini, a najpomembnejši živeči arheolog prazgodovine, uveljavljen doma in v svetu. Kljub njegovi pretirani skromnosti ga je tujina zgodaj opazila in visoko ocenila njegove znanstvene dosežke, kar potrjujejo ugledna mednarodna priznanja: redno članstvo v Centru za balkanološke študije pri Akademiji znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine, redno članstvo Nemškega arheološkega inštituta, dopisno članstvo Inštituta za prazgodovino in protozgodovino Italije, Inštituta za etruščanske in italške študije in kot krona evropskih priznanj - dopisno članstvo Bavarske akademije znanosti.

Ob osemdesetletnici želim slavljencu v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti in posebej v svojem imenu še mnoga leta, še mnogo resničnega osebnega zadovoljstva. Znanstvenemu srečanju, posvečeno njegovemu prazniku, pa želim uspešno in odmevno delo.

Akad. France BERNIK

Poštovani i dragi domačini,

oprostite mi, upravo: oprostite me - oslobodite me, molim, svih daljnjih protokolarnih podrobnosti.

Ne mogu zaustiti i ovdje govoriti, a da prvo ne izrekнем kolika mi je radost što sam danas ovdje među vama i kako sam zahvalan za poziv da sudjelujem u ovoj lijepoj i meni tako dragoj prilici. Svima koji su tomu pridonijeli od srca hvala! I pitao sam se i još uvijek se pitam otkuda to i zašto baš ja od svih zamislivih vanjskih gostiju. čime sam to zaslužio? Ali neću više o tome. Kad je o ljubavi i milosti, ne valja se cjenkati.

Ako ću ovdje govoriti o našem slavljencu i njegovu djelu na temelju osobnih uspomena, valja mi se vratiti u jedno vrelo ljeto, ako se ne varam bilo je 1950.,

okrugao datum. Ljeto je bilo vrelo, bilo je upravo uzavrelo, jer je tada izbio Korejski rat. činilo se da je to početak trećega svjetskog i mi dvadesetgodišnjaci očekivali smo tjeskobno da se u nekoj vrlo doglednoj budućnosti načemo s puškom u ruci i s vrlo slabim izgledima za budućnost na kakvoj stravičnoj bojišnici. Bili smo sretni što nismo na izgradnji pruge Šamac-Sarajevo, nego u arheološkoj brigadi koja je obavljala zemljane radove pri tada obnovljenom iskapanju Salone. Osjećali smo doduše i mi da je to bila brigada, ali ipak, bila je arheologija. Otvarao nam se prvi put sasvim osobno i opipljivo zbiljski uvid u čarobni svijet stare Salone. Našao sam se tamo u praznicima poslije studija prve godine klasične filologije na Sveučilištu u Zagrebu.

Bio je to velik pothvat, dobro pripremljen na terenu, u samome Solinu. Oživio je Buličev Tusculum, a u ustima njegova domara, pokojnoga Duje Žužića,

Dyggveovo ime bilo je živa prisutnost. Dakako, glavni stožer bio je u Muzeju u Splitu. Njegov ravnatelj, Duje Rendić-Miočević, kojega sam tada i upoznao, vodio je ta iskopavanja. Uz njega je bio Branimir Gabričević, kojega sam dobro poznavao jer mi je bio nastavnik na fakultetu u Zagrebu, ali je bio tako vezan uz Split da mu je pri vodstvu tih iskopavanja bilo prirodno mjesto. Od domaćih je tamo bio i Ivan Marović. Pojavljivao se i don Lovre Katić.

Iz Zadra je bio došao Mate Suić. Djelovao je sasvim domaće, pa gotovo i nismo primjećivali da je gost. A dolazili su i iz daljega. Mi smo ih dakako zamjećivali i pratili sa živim zanimanjem, sve kopajući zemlju, prebacujući je lopatama, noseći je u mašurima, metalnim zdjelama s dvije ručke, prikladnim za takav posao, i vozeći je u kolicima. Tako smo nasipali i dosta visoke humke. Jednoga dana, dok sam bio naslonjen na lopatu, pojavio se na obližnjem takvu humku ravnatelj Rendić, koji je rukom pokazivao nekamo u prostranstvo terena, odozgor s nasipanoga humka ono se dobro razabiralo, a mi dolje, dakako, nismo vidjeli ništa. Kraj njega dvoje. Meću nama se pronio šapat: „To su Slovenci“. Bila je mlada žena naočita stasa, koja je rukom pridržavala slamnat šešir sa širokim obodom da joj ga ne odnese vjetar. Bila je to Anica, odjednom vidim da ne znam kako joj je tada bilo prezime, ali je danas i sve dok me ima znam kao Anicu Šašel. A do nje, nekako unezvjeran, pogledavajući na sve strane, Stane Gabrovec. Tada sam ga prvi put ugledao. Stajao je malo pogrbljen, ali, mogu vam reći, ni danas nije jače. Duboko mi se ta slika usjekla u pamćenje. Doimala me se njihova ozbiljnost.

Od tada ja poznam njega. On mene, dakako, ne. Sudjelovali smo tada u istom događanju, ali na vrlo različitim razinama. Mislim čak da tada nije bilo prilike da progovorim s njim makar samo i jednu riječ. Tako

za cjelinu kulturne povijesti. U tome je djelu Gabrovčev prinos ... - zapinje mi na jeziku ono što sam zaustio da kažem jer sam se odjednom pobojao da bi se u ovoj svečarskoj prigodi moglo učiniti kao da je rečeno olako, no ipak ću izreći jer doista vjerujem da je tako: Gabrovčev je prinos u toj knjizi magistralan! Iz njega se ne upoznaje samo područje prapovijesne arheologije kojim se on bavi i koje tamo prikazuje, nego se stječu i pretpostavke da se bolje razumiju ostali prinosi u toj knjizi. Upravo po tome je njegov prinos učiteljski -

v času, ko sem zaključeval svojo študijsko pot na arheološkem oddelku ljubljanske Filozofske fakultete, si nisem mogel misliti, da bom čez 26 let lahko spregovoril ob vašem visokem jubileju. Brez dvoma lepem, saj ga doživljate pokončno in ustvarjalno. Danes resda nastopam kot govorec po funkciji, v vlogi direktorja Narodnega muzeja Slovenije, katerega razvojno pot ste dodobra zaznamovali v času vaših aktivnih 38 muzejskih let, med leti 1948 in 1986. Generalije o vaši življenjski in strokovni poti so znane, večkrat zapisane, tudi današnji govorniki se jih bodo dotaknili, sam naj raje spregovorim predvsem kot vaš učenec, kot bi verjetno številni od vaših nekdanjih študentov, ne glede na to, kam nas je vodila strokovna pot in ne glede na to, kakšno specializacijo smo si izbrali. Pogosto se mi zazdi, da ste nas prav vi, tedaj (brez dvoma tudi kasneje) med študenti izjemno spoštovan profesor, s svojim predanim poučevanjem v času našega študija bistveno zaznamovali, nam vcepili ljubezen do arheologije in z njeno pomočjo do odstranjanja tančice z obličja najstarejše zgodovine tega slovenskega prostora, nas navadili na resno raziskovalno delo, nas predvsem seznanili z njegovo metodo, nam pokazali pot do zadovoljstva, ki ga je mogoče užiti v ustvarjalnem delu in v znanstvenem raziskovanju. Z zanimivimi temami, ki ste nam jih predpisovali za naše seminarske in diplomske naloge, ste nas pošiljali v svet obdelovat gradivo s slovenskega prostora, ki se je zaradi zgodovinskih danosti nahajalo v tujih muzejih in nas na ta način seznanjali s tujimi institucijami in z gradivom, ki so ga čvale. Tako ste nas posredno opominjali, da brez soočanja s tujimi kolegi in njihovimi idejami ni razvoja znanosti, ter nam brez besed vcepili zavedanje, da je s tujino mogoče sodelovati in soočati strokovna mnenja le na osnovi zavzetega študija in natančnega raziskovanja gradiva v najširšem kontekstu. Tako je zelo na kratko moje gledanje na leta našega srečevanja. Moj osebni pogled, ki pa obenem veliko pove tudi o slavljenčevem pomenu za zgodovino razvoja arheološke stroke v Narodnem muzeju

magistralan.

Ostaje mi samo još da našem slavljeniku izrečem svoje čestitke o velikom jubileju, da mu zahvalim na svemu čime me je obogatio i da mu poželim stvaralačke snage da ostvari i ono što sada nosi u sebi kao zamisao i naum. Živio mi, Stane, i zdrav bio!

Radoslav KATIČIĆ

Spoštovani gospod profesor,

Slovenije. Institucije so namreč ljudje. Zaradi načina vašega dela, ki se morda vsaj malo odraža v pravkar povedanem, pomeni namreč vaš prihod v muzej leta 1948 izjemen preobrat v njegovi zgodovini. Arheološki oddelek Narodnega muzeja Slovenije ste umestili na evropski zemljevid, odprli ste ga, prevetrali in povezali s svetom. Z velikimi terenskimi raziskovanji Stične, kjer se je pričelo sodelovanje z nemškimi in ameriškimi institucijami. Z vašim v svetu cenjenim raziskovalnim delom. Z vašo aktivno udeležbo na strokovnih posvetovanjih, kongresih. S tem ste promovirali tudi institucijo, iz katere ste izhajali. Obenem ste s sodelavci pričeli ustvarjati red med arheološkim gradivom, ki ga je ta naša najstarejša arheološka institucija čuvala, ga dokumentirati, inventarizirati, skrbeti za njegovo konservacijo. Začrtali ste pot, ki naj bi ji pravzaprav sledil vsak oddelek nacionalnega muzeja in katere vodilo bi bilo v kratkem mogoče strniti v sledečih točkah: skrb za urejenost gradiva in njegovo dostopnost zainteresiranim strokovnjakom, odprtost v svet, enakovredno sodelovanje s tujimi institucijami, uveljavljanje stroke in institucije na osnovi širokega znanja in smelih argumentiranih idej, trdega in predanega dela, posredovanje tega publiku s pametno razstavno politiko.

Vse to ste ustvarili v 38 letih. Šele potem je prišel čas za veliko sintezo vašega terenskega dela: pripravo monografije o prazgodovinski naselbini na Stični, ki je prav tako v ponos Narodnemu muzeju Slovenije. In upam, da se bomo skupaj kmalu veselili tudi vaše monografije o stičenski veliki gomili. S tem bodo vaši in naši - muzejski - največji prazgodovinski raziskovalni projekti zaokroženi. Tudi to je v naši stroki spet bolj izjema kot pravilo. Želim si, da bi tudi temu zgledu Arheološki oddelek Narodnega muzeja Slovenije sledil tudi na področju raziskovanja drugih obdobij.

S tem in z najlepšimi željami, spoštovani gospod profesor, končujem. Hvala za vse v imenu vašega muzeja.

Peter KOS